

MÜZİK BİLİMİ VE YARATICILIK

Gülce Coşkun

gulcecoskun@gmail.com

Muğla Üniversitesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü | ELYADAL

“Yaratıcılık nedir?” sorusu sorulduğunda aklımıza pek çok şey gelse de tam olarak tanımını yapmak zordur çoğu zaman. Cevap ne olursa olsun aslında bütün ifadeler ortak bir paydada toplanır. Önemli olan yapılan tanımlar değil, yaratımlardır, ortaya konan üründür. Bu ürünler herkesin baktığı bakış açılarıyla değil, farklı bakış açılarıyla oluşmaktadır. Eleştirel bakabilmek, yeni önermelerde bulunabilmek, alışlagelen fikirleri kabullenmemek, problemleri farklı yollardan çözmeye çalışmak yaratıcılık için oldukça önemlidir. Aslında ortada her zaman da bir problem olması gerekmez, yaratıcılık her zaman bir ihtiyaca yönelik olarak ortaya çıkmaz. Bir anda bazen bir duygu sürükler sizi, bazen bir beyin fırtınası. Yaratıcılığın kimlere mahsus olduğu, kimlere yaratıcı denildiği, yaratılan ürünlerin ne kadar işe yaradığı, yaratılan ürünün hangi amaçla ortaya çıktığı, yaratıcılığın aklımıza gelen ilk örneklerle sınırlı olup olmadığı değildir aslında problemimiz. Varmak istediğimiz nokta yaratıcılığın ortak paydasının ne olduğudur.

Tüm dünyanın yaratıcılığıyla tanıyıp kabul ettiği, yaratıcı insanlar denildiğinde akla ilk gelen isimler vardır elbette. Örneğin Mozart, Beethoven, Edison, da Vinci, Picasso, Escher, Newton, Einstein... İster sanatçı olsun ister bilim insanı, bütün bu isimlerin keşiştiği tek bir ortak payda vardır; hala yaşıyor olmaları. Çok fazla tanıyı yapılırsa da, farklı kavramlarla karıştırılırsa da benim için yaratıcılığın tek bir tanımı vardır; ölümden sonra yaşamak. Diğer bir ifadeyle, yüzyıllar geçse de hala konuşulmak, arkada bir iz bırakmak. Zaten insanlığın varoluşsal amacı da bu değil midir? İz bırakmak...

İşte buradan yola çıkarak, benim alanıma özgü “iz bırakanlardan” bahsetmek istiyorum. Mozart’tan, Chopin’den ama bir o kadar da Stomp’tan, Mayumana’dan. Bu isimleri bir arada görünce şaşırılmış olabilirsiniz çünkü ben bu yazımda sizlere yaratıcılığın her boyutundan bahsetmek istiyorum.

1-2-3 Şubat 2012 tarihlerinde Başkent Üniversitesi Psikoloji Bölümü’nün ikinci kez düzenlemiş olduğu Kış Okulu’nda “Lisansüstü Öğrencilerimiz Arasında Newton, Einstein, da Vinci, Beethoven ya da Escher Olsaydı Ne Olurdu?” konulu bir çalışması gerçekleştirildi. Bu çalışmanın alt başlığı “21.Yüzyılda bilimsel devrim yaratabilecek tamamen yeni bir tez yazılabilir mi?” olunca ortaya yaratıcı, verimli ve sonuçları gerçek hayata yansıtılabilecek bir çalışma çıktı. Farklı üniversitelerin psikoloji bölümlerinde yüksek lisans ve doktora eğitimi gören öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirilen Kış Okulunda, edebiyattan sanata ve sanattan bilime her alandaki yaratıcılıktan söz edildi. Uzmanlık alanım gereği bu seminerde benim payıma yaratıcılığın müzikal boyutunu anlatmak düştü. Yaratıcılık müziğin, hatta sanatın olmazsa olmazı tabii ki. Ancak birçok insan, yaratıcılık kelimesi ilk söylendiğinde bu kelimenin sadece sanata ait bir kavram olduğunu düşünüyor. Başka bir deyişle “sanat = yaratıcılık = yetenek” kalıbı birçoklarının zihninde yer etmiş durumda. Oysa ki yaratıcılık sadece yeteneğe bağlı bir

kavram değildir. Yapılan araştırmalar gösteriyor ki yaratıcılık doğuştan gelen bir yetenek değildir ve geliştirilebilir. İşte bu sebeple ben bu “sanat = yaratıcılık = yetenek” kalıbına bir de bilimi eklemeyi amaçladım bu Kış Okulu’nda. Yaratıcılık geliştirilebilen bir kavram ise nasıl geliştirilir? Bu gelişim için bilime niçin ihtiyaç vardır? Bilim, müzik eğitimiyle ne kadar ilişkilidir? İşte bütün bu sorular öncelikle müzik ve bilim ilişkisini açıklamaya yöneltti beni ve müzikte yaratıcılıktan önce müzik- bilim ilişkisine az da olsa değinmek istedim. Eğer yaratıcılık sadece sanata ait bir kavram değilse ve geliştirilebiliyorsa, yaratıcılık biliminde de ortaya çıkıyorsa, sanat eğitimi yetenek kadar yaratıcılıkla da ilgiliyse, zaten bilimi bu kalıba koymamak neredeyse mümkün değil. Sanatın bir bilim olduğu ve diğer disiplinlerle de oldukça ilişkili olduğu literatürde birçok çalışma ile ortaya konuyor. Müzik ve Matematik, Müzik ve Fizik, Müzik ve Psikoloji, Müzikle Tedavi konularında yapılan ortak çalışmalar gösteriyor ki müzik bir bilim dalıdır. Örneğin; enstrümanların ses oluşumunda ihtiyaç duydukları frekanslar *fizikten*, müziğin matematiği dediğimiz müziğin armonisi *matematikten* beslenmektedir.

Tarih boyunca müziğin diğer bilim dallarıyla olan ilişkisine baktığımızda ünlü bilim insanlarının müzikle olan ilişkisini ve düşüncelerini ya da ünlü sanatçıların diğer bilim dallarıyla olan ilişkisini inceleyebiliyoruz.

Pisagor (MÖ 586), matematik, gökbilim ve müzik konularında çalışmıştır, sayı ve armoni bağıntısından söz etmektedir. Evrendeki cisimlerin hareket ederken belirli aralıklarla ses çıkardığını söyler. Ona göre, ruhun temizlenmesinde müzik bir araçtır (Yıldırım ve Koç, 2003). Pisagor okulunun (Quadrivium) programına göre müzik; geometri, aritmetik ve astronomi ile aynı düzeyde kabul görmüştür. Değişik uzunluklara sahip bir tel ile değişik sesler elde edildiğini ortaya çıkartan Pisagor, bugün kullanılmakta olan müzikal dizinin temelini oluşturması açısından oldukça önemli adımlar atmıştır.

Ünlü filozof *Konfüçyüs* (MÖ 551-478), duyguların dışı vurumunun seslerle mümkün olduğunu savunarak, belirli modların insanlar üzerine etkisini incelemiş, insanların tedavi edilmesinde müziğin önemli bir yeri olduğunu vurgulamıştır. Büyük filozof “Bütün sesler dimağdan (bilinç, zihin) çıkar. Müzik de onların farklı ve uygunlukları arasında bir geçittir. Müzik içten gelmekle sükuneti sağlar” demiştir. *Platon* (MÖ 428/7-348/7) ise, müziği etiğin bir parçası olarak kabul etmektedir. Platon, karışıklıktan kaçınır ve basitliği savunur. Karışıklığın düzensizlik ve depresyona yol açacağını ifade eder.

“Platon müziğin eğlenceden ibaret olmadığını, ruhani bir boyutunun olduğunu söylemiştir. Platon’a göre müzik, insan ruhunu sakinleştiren, dinginleştiren bir sanattır. Ona göre melodi; söz, makam ve ritim karışımıdır. Sözleri müziğin efendisi olarak tanımlar. Müzik eğitiminin insanı yücelttiğini ve düzeni sağladığını savunur” (Eyüboğlu ve Cimcoz, 1995).

Kant (1724-1804), ilk kez estetik yargı sorununu ortaya atan kişilerdendir. Ona göre, müzik, ton duyularının zaman içindeki oyunudur. Kant, sanatı duyuların güzel oyunu olarak görür. "Hoşa giden şey duyuları doğrudan etkileyendir" demiştir (Soykan, 2002).

Johann Wolfgang Von Goethe'nin (1749-1832) bilinen en ünlü eseri; operaya da konu olan *Faust*'tur. Müziği dini (kutsal) ve din dışı (dünyevi) olmak üzere ikiye ayırır. Dünyevi müzik kutsal olanla karıştırılmamalı ve tamamen güler yüzlü olmalıdır. Goethe'ye göre müzik, insanları her zaman kilise müziği olarak ritüele, halk müziği olarak dansa yönlendirir (Yıldırım ve Koç, 2003).

A. Schopenhauer'a (1788-1860) göre en genel anlamıyla müzik özden söz eder. Schopenhauer müziği sanat kategorisinde en üste koyar ve duygu sanatı olarak ele alır (Yıldırım ve Koç, 2003).

Bu tarihsel süreç incelendiğinde müziğin hem sanat hem de bir bilim dalı olduğu yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Müziğin diğer disiplinlerle olan bu yakın ilişkisi müziği sadece bir eğlence aracı olarak görenlere de güzel bir yanıt olsa gerek.

Bu açıklamalardan sonra, kendimize, hem bir sanat dalı hem de bir bilim dalı olan müziğin, hayatımızın ne kadar içinde olduğunu sormamız gerekiyor. Tabii ki bir müzisyenin salt bir yeteneğe ihtiyacı vardır, fakat sizce yukarıda bahsetmiş olduğum bilim insanlarının müzikle ilgilenmeleri ve varoluşsal anlamda müziği çözümlemeleri için üstün yeteneklere ihtiyaçları var mıydı? Hepsi için üstün yetenekli müzisyenler mi demeliyiz? Tabii ki hayır. Onlar sadece fark ettiler. Müzikle ilgilenmek, müziği hayatlarına almak için yeteneğin zorunlu olmadığını fark ettiler. Bu sebeple müziği ya felsefelerine dahil ettiler ya da matematiklerine. İhtiyacımsız olan tek şey farkındalık. İşte bu farkındalıktan sonra eleştirel bir düşünme içerisine girmemiz gerektiğini düşünüyorum. Bu aşamada "sanat = yaratıcılık = yetenek" kalıbının yerini "sanat = yaratıcılık = bilim" kalıbı alabilir. Uğraştığımız bilim dalı ne olursa olsun yaratıcı düşüncelerle sanata ulaşabilir, en azından sanatın içine bir nebze dahi olsa adım atabiliriz. İster bilim insanı olsun, ister sanat insanı, onları yaşadığımız yüzyılda tanıyan olmamızın tek sebebi adım atmış olmalarıdır. Onların eserleri, besteleri, buluşları hala güncel ve değerlidir.

Bu süreç içerisinde bilim insanlarının müzik ve yaratıcılıkla olan ilişkisini inceledikten sonra, birazda müzisyenlerin yaratıcılıklarından bahsetmek istiyorum. Bir müzisyenin yaratıcılığını ortaya koyabilmesi için büyük bir bilgi birikimine ihtiyacı vardır. Bu birikimi ancak büyük bestecilerin eserlerini inceleyerek, analiz ederek oluşturabilir. Müzisyen zamanla bestecilerin müzik felsefelerini anlamaya başlayıp, kendi felsefesini oluşturmaya doğru adımlar atar. Bu gelişimi daha sonrasında da yaratım süreci takip eder.

Peki, müzisyenlikte yaratıcılık kavramının tam olarak tanımı nedir? Bu oldukça önemli bir soru. İlk aklımıza gelen isimler kuşkusuz ki, J. Haydn, J. S. Bach, W. A. Mozart, L. V. Beethoven, F. Chopin, R. Schumann, F. Schubert, P. I. Tchaikovsky gibi büyük besteciler olacaktır. Tartışmasız bu büyük bestecilerin, tarih boyu ortaya koydukları beste-

leri yaratıcılıklarının ürünüdür ve günümüze kadar ulaşarak ölümsüzleşmişlerdir.

Peki, içinde bulunduğumuz yüzyıla baktığımızda müzikte yeni yaratımlar yapılıyor mu? Gerek akademik müzik eğitimi, gerek de popüler müzik yaşantıları incelendiğinde üretimin hızla devam ettiğini görebiliyoruz. Özellikle içinde bulunduğumuz dönemde ürünlerin farklılaşmaya başladığını fark ediyoruz. Ortaya çıkan ürünlerin, müzik yaşantısının içerisinde olmasa da bir izleyici olan halkı doğrudan müziğin içine dahil etmesi bir müzik evreninin oluşması açısından oldukça sevindirici. Başka bir ifadeyle müzik sadece bir gruba ait olmaktansa bütün herkese hitap etmeye doğru giderek hızlı adımlar atıyor. Birkaç örnek vermek istiyorum bu müzik türlerinden. Örneğin:

Mayumana: 1996 yılında kurulan Amerikalı topluluk; müziğin ritim öğesini kullanarak, görsel bir sunumla beceri ve yetenekleri sergiliyorlar. Diğer bir ifadeyle ritimsel müzik yaratıyorlar. Müziklerindeki en değişik yaratıcılık ritimleri sadece bedenleriyle üretiyor olmaları. Mayumana gösterisinin yaratıcıları Berman, Nuphar ve Ofer; birlikte çalıştıkları artistik danışmanlar Giuliano Peparini, David Ottone ve Ido Kagan ile birlikte yeni sanatsal elementler olarak kabul edilen, senkronizasyon, canlı müzik, ritim ve uyum konularında çalışarak, alışlagelmişin dışında yeni bir gösteri ortaya koyuyorlar. Gösteri sadece müzikal değil görsel bir şölene dönüşüyor ve çok hızlı bir şekilde izleyenleri, müziğin evrenine çekiyor.

Stomp: 1991 yılında kurulan İngiliz perküsyon grubu; bedenlerini ve çevrelerinde buldukları çeşitli nesnelere (süpürge, sopa, teneke vb.) kullanarak tiyatral bir performans yaratıyorlar. Grubun yaratıcılarının başında Steve McNicholas ve Luke Cresswell bulunuyor. Grup çeşitli temalar çerçevesinde, rasyonel olarak zihnin tanıdığı hemen her nesneyle müzik yapıyor.

Alışlagelinen müziğin yerine; yeni enstrümanların, yeni müzik türlerinin, yeni müzik gruplarının ortaya çıktığı çağımızda yaratıcılığın sınırının olmadığını açıkça görülmüyor. Önemli olan yaratıcı olabilmek için bu dönemde eleştirel düşünmenin önemini anlayabilmek. İster sanat, ister bilim, ister müzik bilimi isterse de bilim sanatı olsun; hangi kapıdan girersek girelim varmak istediğimiz nokta yeni bir şeyler ortaya koymak, yaratmak ya da diğer bir deyişle ölümsüzleşmek ise tek ortak nokta yaratıcılıktır. Bütün disiplinleri ortada keşiştiren tek yol yaratıcılıktır. Yazımın en başında da belirttiğim gibi önemli olan bilim ya da sanat dalının nasıl birleştirilebileceği. Doğru soru şudur; varmak istediğimiz nokta, yaratıcılığın ortak paydası nedir?

Eğer varoluşumuzun bir anlamı olacaksa, bu kısacık yaşam süremizi oldukça iyi değerlendirmeliyiz. Düşünce gücü, biraz cesaret ve adım atmayı başarmak... Ölümünden sonra yaşamın, ölümsüzlüğün tek yolu.

Kaynaklar

- Soykan, Ö. N. (2002). Müzik estetiği. *Cogito*, 30, 265.
 Eyüboğlu, S. ve Cimcoz, M. A. (Çev.) (1995). *Platon: Devlet* içinde (88-93). İstanbul: Remzi Kitabevi.
 Yıldırım, V. ve Koç, T. (2003). *Müzik felsefesine giriş*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.